

Теоретико-методологічні засади формування регіонального рекреаційно-туристичного комплексу

Розглянуто теоретико-методологічні засади формування регіональних рекреаційно-туристичних комплексів (РТК). Поряд з відомими принципами функціонально-цільового підходу, формування та функціонування РТК розглядається з позиції теорії інтеграції економічних структур. Обґрунтовано об'єктивність інтеграційних процесів у досліджуваній сфері, визначено і проаналізовано стадії еволюційного циклу розвитку РТК у регіонах України.

Ключові слова: регіональний рекреаційно-туристичний комплекс, міжгалузевий комплекс, системний підхід, інтеграційні процеси, економічна інтеграція, цільова функція, еволюційний цикл.

Україна має великий природно-рекреаційний та історико-культурний потенціал, здатний забезпечити потужний розвиток туристичної індустрії. Виконання завдань, окреслених «Державною програмою розвитку туризму на 2002–2010 рр.», значно актуалізувало проблеми підвищення ефективності функціонування галузі. Успіх та досягнення окреслених планів повною мірою залежить від участі та залучення у цю сферу економічної діяльності регіонів України, що вимагає подальших досліджень теоретико-методологічних засад формування регіональних рекреаційно-туристичних комплексів (РТК).

Проблемам створення і розвитку регіональних рекреаційно-туристичних утворень присвячено чимало досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених: О.І. Амоші, І.Т. Балабанова, М. Борушчака, М.І. Долішнього, О.П. Дуровича, В.К. Євдокименка, В.О. Квартальнова, Б.Т. Кліяненко, Н.Й. Коніщевої, В.С. Кравціва, В.Ф. Кифяка, О.О. Любіцевої, М.П. Мальської, В.К. Мамотова, В.І. Павлова та ін.

В більшості робіт як методологічна основа формування РТК розглядається функціонально-цільовий підхід. Не заперечуючи його безумовну корисність і продуктивність, слід зазначити, що застосування лише функціонально-цільового підходу не є цілком достатнім для повнішого об'єктивного обґрунтування складного процесу формування і подальшого функціонування РТК, виявлення еволюційних особливостей та якісно нових можливостей, що досягаються при створенні РТК.

Мета публікації – удосконалення теоретико-методологічних засад формування і розвитку регіональних РТК як інтегрованих структур.

Ефективною методологічною основою дослідження умов функціонування регіонального РТК є використання системного підходу, який дозволяє, з одного боку, виявити його структуру та різноманіття внутрішніх зв'язків, а з іншого – визначити характер взаємодії із зовнішнім середовищем.

Принципи системного підходу дають підстави визначити РТК як самостійну соціально-економічну систему (субсистему) із вхідними та вихідними параметрами, яка входить до складу іншої системи – економіки регіону. Рекреаційно-туристична підсистема розглядається у вигляді двох складових, суб'єкта та об'єкта туризму, кожна з яких має свою достатньо складну внутрішню організацію і виконує свої специфічні функції. Суб'єкт туризму – це людина, турист (рекреант), з його мотивами до подорожей, особистістю, потребами, доходами, соціальним станом тощо. Об'єкт туризму – це та упорядкована єдність елементів, заходів, процесів, результатом якої є сукупність послуг, що виробляє рекреаційно-туристичний

комплекс і який здатен задовольнити різноманітні потреби споживача. Цільова функція рекреаційно-туристичного комплексу як системи полягає у виробленні рекреаційно-туристичних послуг з метою задоволення потреб споживачів територій при екологічно збалансованому використанні рекреаційних ресурсів та економічно-соціальної вигоді для суспільства. Виробництво соціально-корисного продукту – рекреаційної послуги та наявність економічного результату у вигляді прибутку від виробничої діяльності та створення робочих місць дозволяє характеризувати рекреаційно-туристичний комплекс як соціально-економічну систему.

Однією з особливостей рекреаційної послуги є той відомий факт, що в процесі її створення беруть участь багато підприємств. Тобто задоволення рекреаційних і туристичних потреб кожного споживача і суспільства в цілому здійснюють підприємства різних галузей і різних форм власності, які створюють окремі складові частини комплексного продукту – рекреаційної послуги. Ці підприємства і є головними елементами системи, що розглядається як рекреаційно-туристичний комплекс. До їх складу входять підприємства, що створюють комплексний продукт та організують його споживання, що надають послуги гостинності, транспортні послуги, розважальні та інші.

У науковій літературі існує декілька близьких за змістом узагальнених визначень територіально-рекреаційних утворень.

У роботі [1, с. 5] територіальний рекреаційний комплекс характеризується єдиною територією, яка має значний рекреаційний потенціал, сукупність рекреаційних установ, з тісними виробничими зв'язками, єдністю організаційних форм правління, які забезпечують ефективне використання природних рекреаційних ресурсів і соціально-економічних умов, що склалися на даній території.

У праці [2, с. 2] «рекреаційно-туристичний комплекс» трактується як система, що включає суб'єкти господарювання рекреаційно-туристичної сфери, суміжні та обслуговуючі їх підприємства інфраструктури, які мають тісні виробничо-господарчі зв'язки, спільно використовують економічні ресурси з метою задоволення різноманітних пізнавальних, культурних, оздоровчих потреб споживачів.

У дослідженні [3, с. 5] поєднання санаторно-курортних та туристичних підприємств отримує назву туристично-оздоровчого комплексу. Про аналогічне поєднання рекреаційних закладів, підприємств інфраструктури та інших видів економічної діяльності, спроможне відновлювати здатність людей до праці як шляхом лікування, так і активним відпочинком, йдеться і в роботі [4, с. 5]. Натомість автор щодо узагальненої назви послуговується терміном «рекреаційно-оздоровчий».

У роботі [5, с. 6] обґрунтовуються пропозиції щодо утворення і розвитку, особливо в містах-курортах, «міського рекреаційно-курортного та туристичного господарства».

Відмінність деяких існуючих визначень РТК пов'язана не стільки зі змістовною і узагальнюючою сутністю, скільки з авторськими підходами до структурування рекреації – перш за все щодо визначення тих підприємств рекреаційного профілю, які можуть бути поєднані в РТК. І все частіше це не тільки туристичні та санаторно-курортні підприємства, а й підприємства профілактичні, оздоровчі, сфери відпочинку, розваг, та дозвілля взагалі. Слід також відзначити і деякі інституційні витоки такого різночитання з огляду на стан подвійного підпорядкування курортної сфери, яка є частиною рекреації: Міністерству охорони здоров'я України, Міністерству культури і туризму України та Державній туристичній адміністрації.

Цікавими для аналізу є й деякі споріднені формулювання, в яких використовується поняття «комплексу» підприємств туристичної галузі. Так, у роботі [6, с. 15] туристичну індустрію визначено як комплекс підприємств, фірм і організацій, що виробляють товари і послуги для туризму.

Підкреслюючи той факт, що в ринкових умовах розвитку економіки старе поняття «галузь» поступово руйнується і характерним стає не стільки розвиток відособлених галузей, скільки функціонування диверсифікованих міжгалузевих комплексів, І. Т. Балабанов формулює таке визначення: «туризм – це диверсифікований міжгалузевий комплекс соціально-побутової інфраструктури» [7, с. 19-20].

О. О. Любіцева в роботі [8, с. 60–61] визначає: «...Індустрія туризму – це міжгалузевий господарський комплекс, який спеціалізується на створенні турпродукту, здатного задовольняти специфічні потреби населення в проведенні дозвілля в подорожі шляхом виробництва та реалізації товарів і послуг туристичного призначення. ...Міжгалузевий комплекс є елементом функціонально-компонентної структури господарства і являє собою інтегровану систему галузей, виробництв і видів діяльності, об'єднаних загальною метою та програмою розвитку. Тобто, міжгалузевий комплекс як у матеріальному виробництві, так і в сфері споживання, є цільовим утворенням, орієнтованим на задоволення певних суспільних потреб».

Аналіз наведених визначень та опрацьованих наукових джерел дає підстави зробити висновок про те, що при формуванні РТК не існує жорстких обмежень щодо різновиду рекреаційних за призначенням підприємств, які входять до його складу (туристичні, санаторно-курортні, оздоровчі та ін.), а підходи до структурирування є віддзеркаленням особливостей структури конкретного регіонального господарства взагалі і рекреаційного зокрема. Однак простежуються вимоги єдності цілей, спільності території та ресурсів, а також тісних виробничих зв'язків та єдиних організаційних форм управління.

Таким чином, формування рекреаційно-туристичного комплексу відбувається згідно з функціонально-цільовим критерієм: комплексний характер виробництва рекреаційного продукту та спільна мета виробничої діяльності, а також прагнення підвищення якості продукту і оптимізації витрат породжує цілком природну ідею створення виробничого комплексу відповідного профілю. Причому, функціонування такого комплексу в межах установлених норм і правил природокористування та ресурсоспоживання, забруднення навколишнього природного середовища обумовлює цю сферу господарювання як ресурсно та екологічно сумісну, що відповідає принципам екологічної безпеки соціально-економічного розвитку. Крім того, досягається можливість скоординованого управління інвестиціями та загальною стратегією розвитку РТК як невід'ємної частини економіки регіону.

Але економічна доцільність та екологічна відповідність – не єдині аргументи на користь створення рекреаційно-туристичного комплексу в регіоні. Поеднання суб'єктів господарювання різних галузей та різних форм власності в цілісний господарський механізм по суті є процесом економічної міжфірмової інтеграції з притаманними їй ознаками: поєднанням і взаємопроникненням бізнес-процесів та деякими структурними змінами в економічних системах окремих суб'єктів господарювання, що ввійшли до складу рекреаційно-туристичного комплексу. Як за правило, це ліквідація дублюючих та зайвих підрозділів, виділення структур, що здійснюють функції управління комплексом та ін.

Цільова функція економічної інтеграції може бути визначена за допомогою теорії системного аналізу. Так, у роботі [9, с. 36] сформульована теорема: «...будь-який об'єкт (елементи й інтегровані структури) володіють властивістю вступати у такі взаємодії, при яких їх здатність до виживання підвищується». Звідси напрошується висновок про те, що цільовою функцією економічної інтеграції може бути лише одна – збереження системи (підвищення здатності до виживання). Усі інші цілі – вторинні [10, с. 44].

Поширення цього висновку на рекреаційно-туристичний комплекс як на інтегровану систему розкриває нову якість, що здобувається при його створенні, а саме – захист від зовнішньої конкуренції як між рекреаційно-туристичними комплексами у масштабах країни, так і між галузями економіки в межах адміністративних областей. У першому випадку мається на увазі конкуренція на ринках рекреаційно-туристичних послуг, у другому – конкуренція при вирішенні питань власності на земельні, водні та інші ресурси, розподіленні бюджетних коштів, фінансової підтримки, інвестицій тощо. Ця теза також дає підстави пояснити більш високу стійкість інтегрованих систем в умовах глобалізаційних викликів, коли суб'єктами конкуренції є не окремі підприємства, а концерни, корпорації, фінансово-промислові групи та інші інтегровані структури.

У вищенаведених визначеннях рекреаційно-туристичного комплексу підкреслюється необхідність існування певного рівня виробничо-господарчих зв'язків між суб'єктами господарювання, що входять до комплексу, та спільне використання ними економічних ресурсів, як умова для його функціонування як єдиної цілісної системи. Інтеграційні процеси в рекреаційно-туристичній галузі зумовлені комплексністю і в сфері виробництва туристичної послуги і в сфері безпосереднього обслуговування туристів, що передбачає стійкі й безперервні, різномасштабні та різнорівневі виробничо-технологічні, інформаційно-управлінські, фінансово-розподільчі та інші взаємозв'язки між суб'єктами господарювання, що й обумовлює процеси внутрігалузевої та міжгалузевої інтеграції. Такі зв'язки сприяють розвитку рекреації і туризму, а з другого боку, рівень цих зв'язків залежить від конкретних економічних і соціальних умов того чи іншого регіону, та від того, наскільки розвинена рекреаційно-туристична галузь у регіоні. Рівень економічних та організаційних зв'язків між підприємствами галузі в Криму, наприклад, значно вищий, ніж у Сумській або Чернігівській областях, які є аутсайдерами в розвитку туризму [11, с. 72].

Інтеграційні процеси не є одномоментними і розглядаються у часі як еволюційні. Вибір організаційної форми існування РТК, його юридичне оформлення та початок функціонування можна розглядати як перехід від стихійних (неформальних) і нижчих стадій економічної взаємодії підприємств, непідкріплених створенням для цього спеціальних сприятливих умов і відповідних формальних механізмів, до впорядкованого процесу економічної інтеграції та його поступового поглиблення. Дотепер, окрім застережень стосовно надлишкового адміністрування, не існує якихось чітких критеріїв щодо визначення термінів, або стадій, чи рівнів розвитку РТК, коли б формалізація економічних зв'язків між суб'єктами господарювання була б найбільш доцільною. Як впливає з роботи [12, с. 88], «кількісний поріг, що відділяє інтеграцію від доінтеграційних процесів ... у кожному випадку може бути ... встановлений лише емпірично з урахуванням конкретних умов того чи іншого регіону, тої чи іншої сфери відтворення».

Згідно з теоретичними підходами, викладеними в роботі, інтеграційний процес, незалежно від того, яка сфера життєдіяльності розглядається, передбачає чотири основні стадії еволюційного циклу взаємодії елементів системи. Стосовно процесів внутрірегіональної інтеграції, завдяки яким створюється рекреаційно-туристичний комплекс, еволюційний цикл може виглядати наступним чином.

Перша стадія еволюційного циклу відповідає початковій, фактично стадії дезінтеграції, коли економічні зв'язки і стосунки між підприємствами, які забезпечують випуск туристичного продукту, мінімальні, а спеціалізація підприємств ще досить широка і характеризується деяким набором послуг у створюваному туристичному продукті. Наприклад, одне підприємство забезпечує послуги роз-

міщення, харчування та побутового обслуговування. Друге – транспортні послуги та послуги екскурсійного обслуговування тощо.

За позитивного розвитку подій і успішності бізнесу туристичні потоки починають зростати. Висока якість послуг і зменшення виробничих витрат можуть бути досягнуті шляхом звуження спеціалізації, що неодмінно приведе до залучення нових підприємств-партнерів і зумовить необхідність їх економічної взаємодії. Ці процеси є ознакою другої стадії інтеграції. Третя стадія характеризується подальшим посиленням спеціалізації, формуванням стійких економічних зв'язків, їх організаційним закріпленням, якщо це не сталося на другій стадії, та більш або менш тривалим функціонуванням РТК. На четвертій стадії внаслідок вичерпання організаційно-економічних можливостей системи або її нездатності адекватно реагувати на зовнішні умови, що змінилися, спостерігається занепад, втрата і розпад зв'язків між підприємствами РТК та перехід до першої стадії наступного циклу.

Четвертій стадії попереднього циклу регіональних інтеграційних процесів відповідає економічний занепад 90-х років минулого століття, пов'язаний з розпадом планової економіки, переділом власності і, як наслідок, значною руйнацією господарських зв'язків. Ці процеси не оминули і рекреаційно-туристичних комплексів. Деякі з них вимушені були припинити діяльність, інші опинилися на межі виживання. Це означало перехід до нового витка еволюційного циклу. Перша стадія цього нового циклу (1989-2001 рр.) пов'язана зі значною невизначеністю перспектив галузі, послабленням важелів управління, тривалою постійною реорганізацією відомств і органів виконавчої влади в галузі туризму, загальною економічною кризою в країні.

Перехід до другої і сучасної стадії інтеграційних процесів у багатьох регіонах пов'язується з досягненням економічної стабілізації і поступовим економічним зростанням на початку століття, прийняттям за постановою Кабінету Міністрів №583 від 29.04.02 р. «Державної програми розвитку туризму на 2002-2010 роки», та з новою редакцією Закону України «Про туризм» у редакції Закону №1282-IV (1282-15) від 18.11.2003 р., що окреслили головні напрямки розвитку галузі туризму на тривалу перспективу.

Зміна соціально-економічних умов господарювання у зв'язку з переходом до ринкових відносин та підвищення ролі рекреацій в структурі національної економіки та економіки регіонів зумовили необхідність удосконалення організаційно-економічного механізму функціонування рекреаційно-туристичних комплексів, зокрема появу сучасних інтегрованих форм їх організації.

У регіональному туристичному бізнесі однією з поширених форм діяльності є акціонерне товариство. Трансформація регіонального РТК в акціонерну рекреаційно-туристичну компанію дозволяє перевести управління у цій сфері на якісно нову основу. Переваги акціонерної форми діяльності полягають у тому, що виникає можливість об'єднати капітали великої кількості акціонерів. Це полегшує шлях до банківських кредитів, дає можливість перспективного планування і розвитку. Так, у Карпатському регіоні створено близько 500 туристичних підприємств, з них 97% – приватної та акціонерної форм власності [13, с. 170]

В умовах ринку при широкому залученні приватного капіталу можливе створення корпорацій рекреаційних підприємств [5, с. 6], які дозволяють розвивати рекреаційну діяльність, забезпечуючи структурну незалежність будь-якого рекреаційного підприємства. Поряд з цим може стати необхідним створення спеціалізованих асоціацій (туризму, санаторного лікування та ін.), а також впровадження кластерних моделей організації туристичної діяльності. Такі сучасні

організаційні форми інтеграції підприємств здатні здійснювати збалансований розвиток індустрії туризму та відпочинку, а також інфраструктури рекреації, забезпечуючи свій внесок у вирішення економічних регіональних проблем.

Туристичний кластер на добровільних і взаємовигідних засадах об'єднує групи підприємств, сконцентрованих у межах певного регіону, які спільно використовують туристичні ресурси, спеціалізовану туристичну інфраструктуру, локальні ринки праці, здійснюють спільну маркетингову діяльність тощо. Кластер є ринковою моделлю територіальної організації продуктивних сил і не регламентується кількісно чи якісно та складається, як правило, з підприємств різних галузей, видів діяльності і форм власності. Головна мета його створення – підвищення конкурентоспроможності продукції чи послуг членів кластера на ринках різних рівнів [14].

Як один із прикладів використання кластерної моделі організації РТК, можна навести м. Вознесенськ Миколаївської області. З метою розвитку туризму та зміцнення економічного потенціалу це місто у 2004 р. стало ініціатором створення малими містами Півдня України туристичного кластера «Південне туристичне кільце», в рамках якого здійснено об'єднання 10 міст-партнерів Півдня України: м. Вознесенськ, м. Первомайськ, м. Нова Одеса Миколаївської області, м. Гола Пристань, м. Цюрупинськ Херсонської області, м. Южне, м. Білгород-Дністровський, м. Ізмаїл, м. Іллічівськ Одеської області, м. Алупка Автономної республіки Крим [15].

У 2004 р. була також створена Вознесенська міська громадська організація «Туристичний кластер «Вознесенськ» за участю виконавчого комітету міської ради та суб'єктів підприємницької діяльності, метою якого є активне сприяння розвитку туризму в місті та співпраця з кластером «Південне туристичне кільце».

Появі цих нових територіальних утворень передувала велика аналітична і організаційна робота виконавчого комітету міської ради та ініціаторів із бізнесових кіл: аналіз функціонування міського РТК та його зв'язків із майбутніми партнерами, вивчення умов зовнішнього середовища та обґрунтування впровадження кластерної моделі, розробка та підписання Меморандуму про створення туристичного кластера «Південне туристичне кільце», розробка та узгодження Статутів обох кластерів та інших установчих документів, організація зборів засновників, обрання керівних органів, і нарешті – державна реєстрація.

З метою виконання завдань кластера розроблена програма для залучення інвестиційних та кредитних коштів у розвиток матеріально – технічної бази туристичної галузі міста; розроблені інвестиційні пропозиції щодо побудови туристично-оздоровчого об'єкта на озері Баластне, будівництва нового туристично-готельного комплексу; розроблені інвестиційні пропозиції щодо розвитку екстремального, мисливського, кінного, рибальського, спортивно-оздоровчого та інших видів туризму та сформовано перелік матеріально-технічних засобів та будівель, необхідних для їх створення, визначені потрібні грошові витрати. Проведено інвентаризацію туристичних об'єктів міста, ремонт готелів «Центральний» та «Тоскана», побудовано новий мотель «Хамелеон». У місті з'явилися суб'єкти підприємницької діяльності, які займаються виробництвом сувенірної продукції. Виділено приміщення під туристичну агенцію та туристично-інформаційний центр. Розроблено нові екскурсійні програми та туристичні маршрути історичного, культурно-пізнавального та екологічного напрямків. З метою розвитку міжнародних зв'язків досягнуто домовленості зі співпраці в галузі туризму з польським містом Родомсько (Республіка Польща), адміністративним районом Іден та муніципалітетом Хесекуа (Південно-Африканська Республіка) – в 2007-2008 рр. здійснено перші обміни туристичними групами [16].

Для покращення інформаційного забезпечення туристів, активного просування туристичного продукту до споживача в місті провадиться робота зі створення реклами як місцевого кластера, так і кластера «Південне туристичне кільце»: регулярно публікуються статті в місцевих та центральних виданнях, видано інформаційно-рекламний буклет м. Вознесеньск, книгу «Вознесеньск – туристичний», буклет «Вознесеньск туристичний запрошує», та ін. Крім того, в рамках кластера м. Вознесеньск в останні роки неодноразово був місцем проведення науково-практичних семінарів з актуальних проблем організації туристичного бізнесу за участю відомих зарубіжних фахівців. З іншого боку, представники кластера стали регулярними учасниками відповідних міжнародних конференцій та форумів, що сприяє вивченню і впровадженню новітніх технологій та передового досвіду [15].

Як впливає зі звітів адміністрації, трансформація РТК м. Вознесеньск у туристичний кластер дала змогу сконцентрувати зусилля всієї територіальної громади в напрямі системного вирішення проблем підвищення якості та диверсифікації туристичних і супутніх послуг, забезпечити на цій основі збільшення притоку туристів у місто, розвиток підприємств туристичної інфраструктури, підвищення рівня зайнятості населення, збільшення надходжень до міського бюджету тощо.

Теоретико-методологічні засади формування і розвитку регіонального РТК полягають у застосуванні системного аналізу, функціонально-цільового підходу та теорії інтеграції економічних структур. Інтеграційні процеси, завдяки яким формується регіональний рекреаційно-туристичний комплекс, є об'єктивно закономірними. Їх певна активізація, координація та підтримка з боку владних і підприємницьких структур сприятиме створенню цілісного господарського механізму РТК та підвищенню його стійкості, оптимізації регіональних міжгалузевих зв'язків, раціональному вирішенню проблем комплексного розвитку територій. Пошук та обґрунтування дієздатних форм інтеграції підприємств, що створюють рекреаційно-туристичний продукт в умовах конкретного регіону, є актуальною темою подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія / Н. В. Фоменко. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.
2. Молнар О. С. Управління розвитком туристично-рекреаційного комплексу регіону (на прикладі Закарпатської області) : автореферат на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / О. С. Молнар. – Ужгород, 2006. – 19 с.
3. Безносок В. Д. Організаційно-економічне та інформаційне забезпечення розвитку туристично-оздоровчого комплексу в регіонах України : автореферат на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / В. Д. Безносок. – Львів, 2001. – 13 с.
4. Бережна О. О. Організаційні та економічні засади розвитку рекреаційно-оздоровчих комплексів середніх міст України : автореферат на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / Бережна О. О. – Одеса, 2008. – 19 с.
5. Казачковська Г. В. Підвищення ефективності функціонування міського рекреаційно-курортного та туристичного господарства України : автореферат на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / Казачковська Г. В. – Донецьк, 2003. – 15 с.
6. Экономика туризма / [В. М. Козырев, И. В. Зорин, А. И. Сурин и др.] ; под ред. В. А. Квартальнов. – М. : Российская международная академия туризма, 2001. – 112 с.

7. Балабанов И. Т. Экономика туризма : [учеб. пособие] / И. Т. Балабанов, А. И. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 176 с.
8. Любичева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) : [2-е вид., перероб. та доп.] / О. О. Любичева. – К. : Альтерпрес, 2003. – 463 с.
9. Амбросов В. А. Теория интеграции: обобщение интеграции экономических структур / В. А. Амбросов. – М. : Эслан, 1997. – 271 с.
10. Сторонянська І. З. Еволюційна концепція міжрегіональних інтеграційних процесів / І. З. Сторонянська // Экономика и право. – 2007. – №2(18). – С. 42-46.
11. Туризм в Україні : [Стат. збірник] / Державний комітет статистики України. – К., 2008. – 217 с.
12. Шишков Ю.В. Формирование интеграционного комплекса в Западной Европе: тенденции и противоречия. – М.: Наука, 1979. – 112 с.
13. Кифяк В. Ф. Розвиток туризму та його вплив на економічну ситуацію регіону / В. Ф. Кифяк, О. В. Кифяк // Регіональна економіка. – 2001. – №2. – С. 167-171.
14. Прочан А. О. Використання кластерних технологій в туризмі : [електронний ресурс] / А. О. Прочан. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/NPM_2006/Economics/10_prochan%20a.%20o.doc.htm.
15. Про хід виконання міської Програми розвитку туризму в м. Вознесеньку на 2003-2010 рр. : [електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.voznesensk.net/files/12_Rozvutok_turizmu_na_2003-2010r.r._3.doc.
16. Про програму соціально-економічного розвитку м. Вознесеньк на 2008 рік : [електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.voznesensk.net/files/1_Social'no-ekonomichnuj_rozvutok_mista_1.doc.

Кратинов Р.А. Теоретико-методологические принципы формирования регионального рекреационно-туристического комплекса.

Рассмотрены теоретико-методологические принципы формирования региональных рекреационно-туристических комплексов (РТК). Наряду с известными принципами функционально-целевого подхода, организация и функционирование РТК рассматриваются с позиций теории интеграции экономических структур. Обоснована объективность интеграционных процессов в исследуемой сфере, определены и проанализированы стадии эволюционного цикла развития РТК в регионах Украины.

Ключевые слова: региональный рекреационно-туристический комплекс, межотраслевой комплекс, системный подход, интеграционные процессы, экономическая интеграция, целевая функция, эволюционный цикл.

Kratinov R.O. Theoretical-Methodological Principles of the Forming of Regional Recreational-Tourist Complex.

Theoretical-methodological principles of the forming of regional recreation-tourist complexes (RTC) have been considered. Alongside with known principles of function-target approach, the organization and functioning of RTC is considered with position of the theory of integration of the economic structures. Objectivity of integration processes in investigation sphere has been motivated, the stages of evolution cycle of the development of RTC in the regions of Ukraine have been determined and analyzed.

Key words: regional recreation-tourist complex, interindustry complex, systematic approach, integration processes, economic integration, target function, evolution cycle.

Надійшло 19.06.2009 р.